

**‘Ik zal niet sterven, maar blijven leven.’
PSALM 118 – EEN PAASPSALM**

OM TE BEGINNEN

EEN LIED (ZJ 413)

1. Dit is de dag die de Heer heeft ge-maakt en ge - ge - ven.
2. Wa- ren wij dood door de zon - de, ver- minkt en ver - lo - ren,
3. Nu zend uw Geest als een vuur, als een stem in ons mid- den,

1. Laat ons Hem lo- ven en dan- ken, ver- heugd dat wij le - ven.
2. do - ven van har- te, ver- hard om zijn woord niet te ho - ren.
3. dat wij van har- te el - kan - der ver- staan en be - min - nen,

1. Diep in de nacht heeft Hij ver - los - sing ge - bracht,
2. Hij is zo groot, Hij o - ver - man - de de dood.
3. en zo voort - aan e - ren uw hei - li - ge Naam

1. heeft Hij ons licht aan - ge - he - ven.
2. Wij zijn in Je - zus her - bo - ren.
3. en U in waar-heid aan - bid - den.

naar Ps. 118,24
t.: H. Oosterhuis | m.: Halle, 1741

Een moment van stille overweging: een kort gebed van Augustinus

‘Mogen alle dagen die Gij ons geeft, Heer,
in ons hart de ene dag voorbereiden die echt belangrijk is:
de dag van uw eeuwigheid.’

DE TEKST LEZEN

‘Dit is de dag’, een lied dat veel en graag wordt gezongen, vooral in de Paastijd. Is het niet verrassend dat de tekst van dit feestelijke lied vertrekt van een vers uit psalm 118, een lofzang die in de joodse liturgie verbonden is met het joodse Paasfeest? In deze bijeenkomst willen we de boeiende opbouw, de rijke inhoud en de poëtische kracht van psalm 118 verkennen.

We beluisteren de psalm.

Herhaal het vers dat jou geraakt heeft.

Lees nu rustig de hele psalm. Duidt in de tekst aan:

- de woorden ‘Heer’ en ‘God’;
- de verzen in ik-vorm en in wij-vorm.

- 1 Loof de HEER, want Hij is goed,
 eeuwig duurt zijn trouw.

- 2 Laat Israël zeggen:
 ‘Eeuwig duurt zijn trouw’ –
- 3 het huis van Aäron zeggen:
 ‘Eeuwig duurt zijn trouw’ –
- 4 wie de HEER vreest, zeggen:
 ‘Eeuwig duurt zijn trouw’.

- 5 In mijn nood heb ik geroepen: ‘HEER !’
 En de HEER antwoordde, hij gaf mij ruimte.
- 6 Met de HEER aan mijn zijde heb ik niets te vrezen,
 wat kunnen mensen mij doen?
- 7 Met de HEER, mijn helper, aan mijn zijde,
 kijk ik op mijn haters neer.

- 8 Beter te schuilen bij de Heer
 dan te vertrouwen op mensen.

9 Beter te schuilen bij de HEER
dan te vertrouwen op mannen met macht.

10 Alle volken hadden mij ingesloten
- ik weerstond ze met de naam van de HEER –
11 ze sloten mij van alle kanten in
- ik weerstond ze met de naam van de HEER –
12 ze sloten mij in als een zwerm bijen
maar doofden snel als een vuur van dorens
- ik weerstond ze met de naam van de HEER.

13 Jullie sloegen mij en ik viel,
maar de HEER heeft geholpen.
14 De HEER is mijn sterkte, mijn lied,
hij gaf mij de overwinning.

15 Hoor, gejubel om de overwinning
in de tenten van de rechtvaardigen:
de rechterhand van de HEER doet machtige daden,
16 de rechterhand van de HEER verheft mij,
de rechterhand van de HEER doet machtige daden.

17 Ik zal niet sterven, maar leven
en de daden van de HEER verhalen;
18 de HEER heeft mij gestraft,
maar mij niet prijsgegeven aan de dood.

19 Open voor mij de poorten van de gerechtigheid,
ik wil binnengaan om de HEER te loven.
20 Dit is de poort die leidt naar de HEER,
hier gaan de rechtvaardigen binnen.
21 Ik wil u loven omdat u antwoordde
en mij de overwinning gaf.

22 De steen die de bouwers afkeurden
is een hoeksteen geworden.
23 Dit is het werk van de HEER,
een wonder in onze ogen.

24 Dit is de dag die de HEER heeft gemaakt,
laten wij juichen en ons verheugen.

- 25 HEER, geef ons de overwinning,
HEER, geef ons voorspoed.
- 26 Gezegend wie komt met de naam van de HEER.
Wij zegenen u vanuit het huis van de HEER.
- 27 De HEER is God, hij heeft ons licht gebracht.
Vier feest en ga met groene twijgen
tot aan de horens van het altaar.
- 28 U bent mijn God, u zal ik loven,
hoog zal ik u prijzen, mijn God.
- 29 Loof de HEER, want hij is goed,
eeuwig duurt zijn trouw.

Wat is je opgevallen?

Welke plekken komen ter sprake (vanaf vers 19)? Roept de tekst bij jou een bepaald gebeuren voor ogen?

DE TEKST VERKENNEN

Plaats in het Boek Psalmen

Deze psalm maakt deel uit van het vijfde boek. Dat opent met psalm 107, een psalm die aanvangt met hetzelfde, feestelijke openingsvers als onze psalm. De toon van lofprijzing zal gaandeweg het vijfde boek alsmar sterker gaan klinken.

Onze psalm is de laatste van een kleine bundel van zes (113-118), die de 'kleine Halle' genoemd wordt, omdat de oproep 'Loof de Heer – hallelu-jah' prominent aanwezig is.

Veelzeggend is ook dat deze psalm geplaatst is tussen de kortste en de langste van het hele psalmboek:

psalm 117: 2 verzen → de kortste psalm

psalm 118

psalm 119: 22 strofen van telkens 8 verzen → de langste psalm

Psalm 117 telt amper 2 verzen. Maar daarin is wel de kern van het Bijbelse geloof samengevat: het is de bestemming van alle volken om de Heer te loven ('Laudate omnes gentes' zoals een Taizérefrein het zingt) omdat Hij 'liefde (genade) en trouw' waarborgt. Psalm 119, met liefst 22 strofen (evenveel als er letters zijn in het Hebreeuwse alfabet) van elk 8 verzen, is één lange lofzang en bezinning op de Tora.

Doordat het psalmboek al een heel eind gevorderd is, bevat psalm 118 veel echo's van voorgaande psalmen. We zullen daar in de verdere toelichting enkele keren op wijzen.

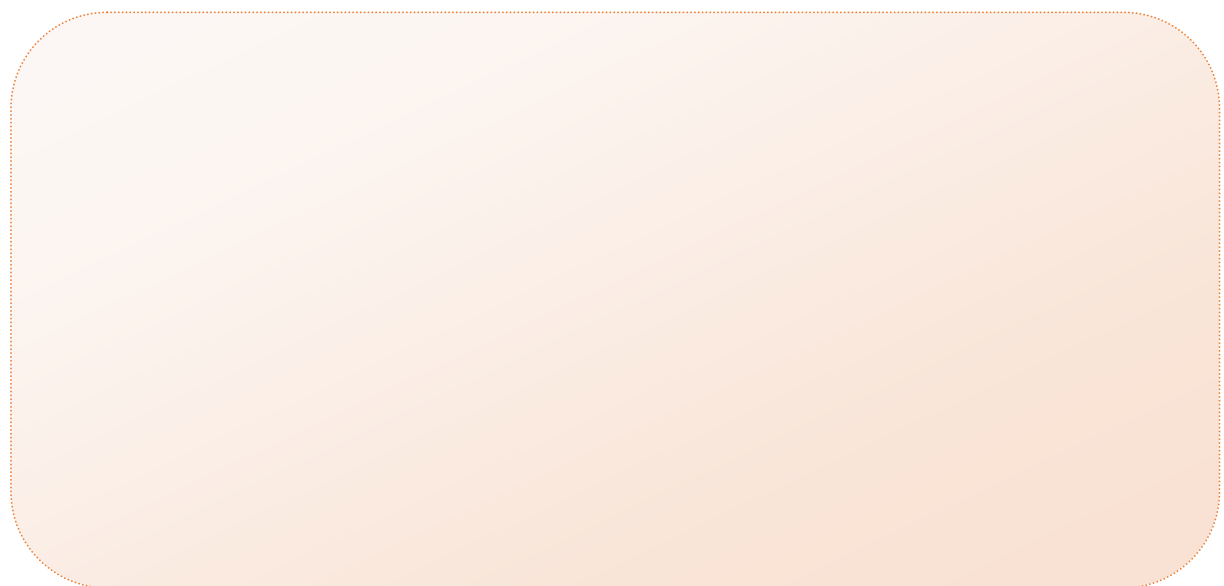
Een lied voor de tempeliturgie

Verschiede verzen in deze psalm roepen het beeld op van een processie naar of in de tempel. In vers 26 is er sprake van 'het huis van de Heer' en in het volgende vers trekt men naar het altaar.

We proberen even samen in de tekst de verschillende etappes in het gebeuren te onderscheiden.

Opdracht: Probeer de liturgische structuur aan te brengen in de psalm:

- *Wie spreekt er?*
- *Wat gebeurt er?*
- *Hoe getuigt dit van een processie?*

Sylvester Lamberigts beschouwt de psalm als een 'prachtige beschrijving van een dankliturgie' en hij stelt de volgende reconstructie voor van het gebeuren:

verzen 1-4: een voorzanger nodigt uit en het volk antwoordt met een refrein (vermoedelijk op het buitenste tempelplein);

verzen 5-18: de voorzanger zingt een verhaal van dank;

verzen 19-25: bij de toegang tot het binnenste voorhof van de tempel gekomen, ontstaat een dialoog tussen de voorzanger, de priesters (vers 20) en het volk (verzen 24-25);

verzen 26-27: een dialoog tussen priesters en volk;

verzen 28-29: slotdialoog van voorzanger en volk.

Een psalm van hoge poëtische kwaliteit

We kunnen in deze psalm verschillende kenmerken van de Hebreeuwse poëzie onderscheiden.

Refrein

Een eerste refrein keert vier keer terug in de eerste strofe én sluit de hele psalm af (inclusie): 'eeuwig duurt zijn trouw'. In de vierde strofe klinkt een ander refrein, waarvan men vermoedt dat het heel oud is: 'ik weerstond ze met de naam van de Heer'.

Herhaling

Meermaals geeft de herhaling van woorden en zinstukken aan het gedicht vaart en intensiteit. Zoals in verzen 6-7: 'met de Heer aan mijn zijde'; in verzen 8-9: 'beter te schuilen bij de Heer dan te vertrouwen'; in verzen 15-16: 'de rechterhand van de Heer'; in vers 25: 'Heer, geef ons'.

Over de *beeldspraak* zullen we het in de verdere toelichting hebben.

Vers per vers

Vers 1

Dit zijn in de Bijbel twee belangrijke attributen van God: 'goedheid (of genade)' of 'liefde' enerzijds en anderzijds 'betrouwbaarheid' of 'waarachtigheid' (zie bv. Ex 34,6 of Deut 7,7-9).

De profeet Jeremia (33,11) en het boek Ezra (3,11) tonen hoe dit vers bij de tempel gezongen wordt na de ballingschap.

De tweede helft van het vers vormt het telkens terugkerende refrein in psalm 136. Psalm 136 wordt de 'grote hallel' genoemd, een grootse, indrukwekkende lofpsalm.

Willem Barnard waarschuwt om in de vertaling te gemakkelijk het woord 'eeuwig' te gebruiken: 'de eeuwigheid wordt maar al te vaak, zelfs rijmend, naast of tegenover de tijd geplaatst, maar in het Hebreeuws gaat het niet om zo'n tegenstelling' (p.51). Het gaat niet om een categorie van tijd maar van kwaliteit, niet om een tijd die eindeloos doorgaat maar om een voluit gelukkig leven in relatie met zichzelf, de ander (ook de schepping) en God.

Vers 2-4

Zoals in psalm 115,9-11 (met een ander refrein: 'hun hulp is hij, hun schild') worden drie groepen genoemd: eerst Israël, dan een versmallende beweging tot de priesters ('het huis van Aäron') en daarna een verbredende beweging tot alle mensen die God 'vrezen'.

Vers 5

Een aangrijpend beeld: de nood die de bidder ervaren heeft, wordt vergeleken met opgesloten zijn en benauwdheid. Het antwoord van de Heer biedt ruimte, de bidder mag herademen. Zoals in psalm 42-43 (het hert dat naar water smacht) en psalm 84 (die eveneens met de tempel verband houdt), vertolkt de psalm een hartstochtelijk uitzien naar God. Tegelijk gaat het hier niet alleen om een persoonlijke ervaring maar om de grondleggende ervaring van het Israëlitische volk: de bevrijding uit het slavenland Egypte.

Vers 6-9

Deze verzen doen denken aan het Godsvertrouwen van psalm 23. Dit sluit aan bij de ervaring waarvan profeten als Jesaja en Jeremia getuigen in hun confrontatie met het establishment en met valse profeten. Ook Paulus schrijft: 'niets kan ons scheiden van Gods liefde' (Rom 8,33-39) en Petrus verdedigt zich in Handelingen (5,29) voor het Sanhedrin met de uitspraak dat men eerder God moet gehoorzamen dan de mensen.

Vers 10-14

De manier waarop de psalmist in deze twee strofen zijn ervaringen weergeeft, het omsingeld worden door vijanden en de bevrijding die leidt naar lofzang, lijkt sterk op psalm 22 (zie verzen 12-14, 17 en 23-24, 26).

De NBV-vertaling van het refrein 'ik weerstond ze', is eerder voorzichtig. De Naardense Bijbel vertaalt: 'ik sneed door hen heen', de Franse vertaling van André Chouraqui en de Duitse van

Martin Buber gebruiken het beeld van 'de sikkel erin slaan'. Zo sterk is de bevrijdende kracht van de Heer!

Vers 14-16

Pal in het midden van onze psalm wordt aan de grote begin-ervaring van Israël herinnerd, want deze verzen vormen een sterke allusie op de eerste strofe van het bevrijdingslied dat Mozes en de Israëlieten aanheffen na de doortocht door de Rietzee (Ex 15,2-6).

Het beeld van 'de rechterhand' herinnert aan de sterke, messiaanse psalm 110, die eveneens spreekt van de rechterhand van God, die de overwinning schenkt aan de koning.

Vers 17-18

Hier klinkt de ervaring door van verschillende profeten en vooral Jeremia, die in een waterput werd gegooid en dreigde weg te zinken in de modder, maar tijdig werd bevrijd (Jer 38).

Vers 19-20

Ook in psalm 24 wordt opgeroepen om de poorten te openen, ze worden er zelfs aangesproken als waren het personen, en opgeroepen om hun 'hoofden te verheffen'. Daar is het de Heer zelf die zijn tempel binnentreedt.

In de tweede strofe van psalm 24, net als in psalm 15, wordt bepaald dat alleen de rechtvaardigen (dat zijn de mensen die leven volgens de Tora) hier toegang hebben.

Vers 22-23

Het beeld van de hoeksteen is terug te vinden bij Jesaja (28,16):

'Ik leg in Sion een fundament
met een uitgelezen grondsteen, een kostbare hoeksteen.
Wie zijn vertrouwen daarop grondvest
hoeft geen andere toevlucht te zoeken.'

Het geloof dat God die hoeksteen kiest volgens andere principes dan mensen, is sterk aanwezig in de Bijbel. Denken we maar aan het verhaal van de keuze van David (1Sam 16). Vergelijk dat even met de laatste strofe van de mooie, korte psalm 113, en met Maria's woorden in het Magnificat.

Vers 24

Hierbij kunnen we even proeven van de wondere manier waarop Augustinus de psalmen becommentarieert. Hij vraagt zich bij dit vers af welke dag de Heer dan wel gemaakt heeft. Op de eerste plaats is dat de scheppingsdag, omdat er geschreven staat: 'het licht noemde God dag' (Gen 1,5). Maar ook een andere, door God gemaakte dag, moet ons verheugen. Want zegt Jezus niet: 'Jullie zijn het licht in de wereld' (Mt 5,14)? Als we licht zijn, dan zijn we dag! Want de apostel schrijft toch: 'De dag van de Heer breekt aan. Eens was u duisternis maar nu bent u licht. Leef dan als kinderen van het licht.' (met een combinatie van Rom 13,12 en Ef 5,7-8).

Vers 25

In het Hebreeuws staat hier 'hoshiannah', d.w.z. 'red ons toch', het hosanna dat de mensen roepen bij de intocht van Jezus in Jeruzalem (Mt 21, 9).

Vers 26

'Gezegend die komt ...' zingen we bij elke eucharistieviering in het 'Heilig', wanneer Christus in ons midden komt in het eenvoudige teken van brood en wijn op de tafel.

Vers 27

Er is geen zekerheid over de vertaling van dit vers maar het is wel waarschijnlijk dat het gaat over rituele handelingen die met een offer in de tempel gepaard gaan.

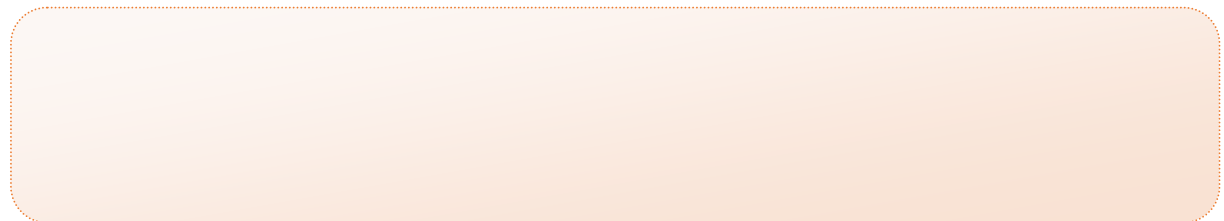
Vers 28

Net voor de psalm met de herhaling van het openingsvers afgerond wordt, getuigt de bidder nog even van zijn intieme persoonlijke band met 'zijn' God: in dit mooi parallel opgebouwde vers klinkt twee keer 'mijn God' (vergelijk met verzen 6-7).

EEN PSALM OVER CHRISTUS

Opdracht:

Herlees de psalm en duid aan wat volgens jou betrekking kan hebben op Jezus en/of op Pasen.

In de kern van deze psalm (verzen 14-16) wordt het bevrijdingslied na de doortocht door de Rietzee uit het boek Exodus terug opgeroepen. De uittocht is dé paas-ervaring van het Joodse volk. Psalm 118 is dan ook bij uitstek een psalm voor de viering van het Joodse Pesach-feest, wanneer men de bevrijding uit Egypte gedenkt. Op het einde van de Pesach-maaltijd zingt men de 'kleine hallel' (psalmen 113-118), waarvan 118 als het ware het orgelpunt vormt. Het Marcusevangelie vertelt dat Jezus en zijn leerlingen deze psalmen zongen op die laatste avond: 'nadat ze de lofzang hadden gezongen, vertrokken ze naar de Olijfberg' (14,26).

Het is dus niet verwonderlijk dat 118 in de christelijke liturgie bij uitstek een zondagpsalm geworden is: een lied voor de eerste dag van de week, wanneer de Kerk het Pasen van de Heer gedenkt (zie verder bij: Psalm 118 in de liturgie).

Om het leven, sterven en verrijzen van Jezus ten volle te verstaan, hebben de eerste christenen volop geput uit wat voor hen de Bijbel was, het Oude Testament. De psalmen hebben daarbij een zeer grote rol gespeeld.

Van psalm 118 zijn er citaten en verwijzingen te vinden in heel het Nieuwe Testament. Nog in het laatste boek, Openbaring, wordt op het einde (22,14) het beeld opgeroepen van de geredden die 'door de poorten binnengaan' (verzen 19-20 van psalm 118).

We kijken nog even naar volgende twee verzen.

Vers 26

In alle vier de evangeliën zingen de mensen van Jeruzalem vers 26, 'Gezegend die komt ...', tijdens Jezus' intocht. Daardoor krijgt de psalm een messiaanse invulling: het volk begroet de lang verwachte 'zoon van David'.

Maar in het Matteüsevangelie gebruikt Jezus zelf het vers in een veel minder triomfantelijk kader, nl. wanneer hij klaagt over het lot van 'Jeruzalem dat de profeten doodt':

'Ik verzeker jullie: vanaf nu zullen jullie mij niet meer zien, tot de tijd dat je zult zeggen: gezegend hij die komt in de naam van de Heer!' (23,39).

Ook Lucas plaatst het vers binnen een passage waarin Jezus zijn lijden aankondigt (13,35). De Messias die in Jezus gestalte krijgt, is een lijdende dienaar.

Vers 22

Vooraf Jezus' verrijzenis wordt mede vanuit psalm 118 geduid als de ultieme bevestiging door God, tegen alle vijandschap in.

In het Marcusevangelie citeert Jezus zelf vers 22 op het einde van de parabel van de misdadige wijnbouwers (12,10-11; vergelijk Mt 21,42 en Lc 20,17).

In Handelingen 4,11 past Petrus in zijn getuigenis voor het Sanhedrin hetzelfde vers onverkort op Jezus toe:

'Deze man is gezond dankzij de naam van Jezus Christus uit Nazaret, die door u gekruisigd is, maar die door God uit de dood is opgewekt. Jezus is de steen die door u, de bouwlieden, vol verachting is weggeworpen, maar die nu de hoeksteen geworden is.'

De eerste Petrusbrief gebruikt het vers om zijn lezers op te roepen om zich bij Christus aan te sluiten:

'Voeg u bij hem, bij de levende steen die door de mensen werd afgekeurd maar door God werd uitgekozen om zijn kostbaarheid, en laat u ook zelf als levende stenen gebruiken voor de bouw van een geestelijke tempel' (2,4-5; zie ook verzen 6-8).

SPIRITUALITEIT VAN PSALM 118

Sytze de Vries schrijft:

'Wie is hij toch, de ik-figuur van deze psalm? Is het David soms? Is het de koning? De Gezalfde? In elk geval is hij van messiaanse familie. Hij houdt het verhaal hoog waar we allemaal van leven. Hij is ons voorbeeld, ons 'rolmodel'.

Leven, midden in de dood.

Vrijheid, als de nacht gevallen lijkt.

Ruimte, voor wie in het nauw zit.

Pasen in je eigen geschiedenis ...' (p.298)

Kun je zelf zo'n paas-ervaring uit je eigen leven of omgeving delen met elkaar?

Aanvulling: psalm 118 in de liturgie

In het getijdengebed komt psalm 118 elke zondag aan bod: in het morgengebed op de tweede en vierde zondag, in het gebed overdag op de zondag van de eerste en de derde week. Daarnaast wordt de psalm gebeden in de lezingendienst op de donderdag onder het octaaf van Pasen.

Vers 24 (Dit is de dag ...) vervangt gedurende de hele Paasweek de korte beurtzang in het morgen- en avondgebed.

In het zondagslectionarium is (een deel van) psalm 118 de antwoordpsalm in de Paaswake (na de lezing uit de Romeinenbrief), op Paaszondag, op de tweede zondag van Pasen en op de vierde zondag van Pasen in het B-jaar (aansluitend bij Hand 4,4-12, toespraak van Petrus). Op weekdays komt hij als antwoordpsalm op de donderdag van de eerste week in de Advent, op vrijdag en zaterdag onder het Octaaf van Pasen en op de donderdag van de 24ste week door het jaar (even jaren). Mooi is ook dat men de psalm kan kiezen voor een viering met een altaarwijding (de tempel en het altaar!) en voor een eucharistieviering voor de eenheid van de christenen.

Bronnen

Barnard Willem, *Lofzang is geen luxe. Gepeins bij psalmen*, Zoetermeer, 2005
de Vries Sytze, *Bij gelegenheid (III). Omgang met de Psalmen*, Zoetermeer, 2007
Lamberigts Sylvester, *Bidden met psalmen*, Leuven, 1980
Standaert Benoît, *Leven met de psalmen*, Tielt, 2006

GEBEDSMOMENT

Openingsrefein:

Confitemini Domino (eerste woorden van ps.118 in de Latijnse vertaling; muziek Taizé)

Con-fi-te-mi-ni Do-mi-no, quo-ni-am bo-nus.

Con-fi-te-mi-ni Do-mi-no, al-le-lu-ia.

Psalm 100

iemand bidt voor:

Juicht de HEER toe, heel de aarde,
dient de HEER met vreugde,
kom tot hem met jubelzang.
Erken het: de HEER is God,
hij heeft ons gemaakt, hem behoren wij toe,
zijn volk zijn wij, de kudde die hij weidt.

we zingen samen: Confitemini ...

iemand bidt voor:

Komt zijn poorten binnen met een loflied,
hef in zijn voorhoven een lofzang aan,
breng hem hulde, prijs zijn naam:
de HEER is goed,
zijn liefde duurt eeuwig,
zijn trouw van geslacht op geslacht.

samen: Confitemini ...

Uitnodiging om te danken voor een paas-ervaring

Iedereen die het wenst, mag kort een dankgebed voor een paas-ervaring verwoorden: 'Heer, ik dank U (om)dat ...'.

Daarna mag je een brandend lichtje in het midden zetten.

Ook zonder iets te verwoorden, mag men een lichtje zetten.

Na elk gebed zingen we:

Lau - da - te om-nes gen - tes, lau - da - te Do-mi - num. Lau -
da - te om-nes gen - tes, lau - da - te Do-mi - num. Lau -

Schriftlezing: Ef 5,6-14

uit de brief aan de christenen in Efeze

Laat u door niemand met loze woorden misleiden,

want wie God ongehoorzaam is,

wordt getroffen door zijn toorn.

Gedraag u dus niet zoals zij,

want eens was u duisternis maar nu bent u licht,

door uw bestaan in de Heer.

Ga de weg van de kinderen van het licht.

Het licht brengt goedheid voort en gerechtigheid en waarheid.

Onderzoek wat de wil van de Heer is.

Neem geen deel aan de vruchteloze praktijken van de duisternis

maar ontmasker die juist.

Alles wat door het licht ontmaskerd wordt, wordt openbaar,

en alles wat openbaar wordt, is zelf licht.

'Ontwaak uit uw slaap,

sta op uit de dood,

en Christus' licht zal over u stralen.'

Stil gebed

Gebed (samen):

Heer, onze God,
wij danken U voor Jezus,
de steen die de bouwers verwierpen.
Hij werd de hoeksteen
van uw stad van vrede.
Wij bidden U:
laat ons door Hem, die de poort is,
binnengaan in uw heerlijkheid,
want tot in eeuwigheid is uw genade
in Hem, Christus, onze Heer. **Amen**

Zegen en zending

De Heer schenke ons zijn zegen,
Hij beware ons voor onheil en geleide ons tot eeuwig leven.
Amen.